

**A Varga/Vargha-család három neves tudós tagja:
Varga Tamás, Vargha Balázs, Varga Domokos**

**Laudáció a Magyar Örökség Díj átadásakor
Elhangzott a Magyar Tudományos Akadémián 2015. december 19-én**

Igencsak terebélyes a Vargák családfája: anyai ágon felmenőjük volt a debreceni református kollégium történészprofesszora, a püspök Budai Ézsaiás, valamint testvére, a lexikonszerkesztő Budai Ferenc. Apai ágon a szótárszerkesztő és lapkiadó akadémikus, Márton József, valamint testvére, a pápai református kollégium neves professzora, a kantiánus Mándi Márton István. Aztán ugyancsak apai ágon találkozunk a Bolyai Farkas utódaként a marosvásárhelyi református kollégiumban matematikát tanító idősebb Szász Károllyal, Bolyai János barátjával, valamint fiával, az akadémikusként és politikusként is ismert ifjabb Szász Károllyal (kevesen tudják, hogy Szász minisztériumi államtanácsosként fordította magyarra Verne minden értékes munkáját).

Lánya, Póla költőként is próbálkozott, akárcsak férje, a Statisztikai Hivatal elnökeként, államtitkárként és akadémikusként is ismert, Vargha Gyula. A neves statisztikai szakember épp költeményeivel érdemelte ki az Akadémia 1923-as nagyjutalmát.

Fia, az 1968-ban elhunyt Vargha Tamás református lelkészként és szépíróként is ismert. Ez alkalommal az ő három, kunszentmiklósi születésű fiúgyermekének szellemiségét szeretnénk Magyar Örökség Díjjal elismerni.

*

A legidősebb fiú a matematika-tanárként és a matematika oktatásának megreformálójaként, egyben Binét Ágnes pszichológus férjeként ismert, 1987-ben elhunyt **Varga Tamás** volt, az Országos Pedagógiai Intézet Matematikai Tanszékének főiskolai tanára, akinek munkásságát 1980-ban Állami Díjjal is jutalmazták.

Varga Tamás a világban megjelenő új irányzatok tanulmányozását követően kezdeményezte és irányította azt a komplex matematikatanítási kísérletet, amely két és fél évtized alatt egy egységes, hatékony pedagógiai rendszerré vált. Az óvodától az egyetemig valamennyi szinten átformálta a magyar matematikatanulást, matematikai nevelést és általában a pedagógiai munkakultúráját.

Elismertette, hogy a tanulás, tanítás módszereinek a tanulók életkorához, adottságaihoz, fejlettségéhez, igényeihez, érdeklődéséhez kell igazodniuk, továbbá azt is, hogy minden tanuló számára biztosítani kell a tanuláshoz szükséges feltételeket, időt, eszközöket. Bizonyította, hogy ehhez egyebek mellett jó tankönyvek és munkafüzetek is kellenek.

Elfogadtatta, hogy igen nagy szerepe van a hiteles ismeretszerzésben a tévedés és a vita szabadságának, s azt is, hogy a pedagógus számára lehetővé kell tenni a tanítási módszer szabad megválasztásának jogát.

Egy helyütt ezt írta: „Karácsony Sándorral történt megismerkedésem után értettem meg, hogy a tanítás legjobb módja: hagyni az embereket tanulni. Feladatok elé állítani (vagy inkább ültetni) őket, amelyekkel maguk is boldogulnak, aztán mindig nehezebbek elé. Fő, hogy maguk jöjjenek rá a megoldásra, minél kevesebb segítséggel.”

A hazai elismerések mellett nagy számban érték külföldi megtiszteltetések, nem kis részben egy 1971-es UNESCO tanulmánykötet szerkesztésében és megírásában való részvétele okán.

Nemrégiben, 2012-ben a jeruzsálemi Yad Vashem intézettől megkapta a Világ Igaza postumus kitüntetést, a világháború alatt ugyanis – életét kockáztatva – hadapródörmesterként több zsidót is megmentett a munkaszolgálatosok balfi táborából. Életmentő tevékenységét az 1945-ben kiadott „Szabadító Börtön” című művében örökítették meg.

Varga Tamás nevét Hódmezővásárhelyen általános iskola őrzi. 1989 óta

rendezik meg a róla elnevezett módszertani napokat, 1991-ben jött létre a nevét viselő, s Neményi Eszter és Szendrei Julianna által létrehozott „Varga Tamás tanítványainak emlékalapítványa”, 2001 óta működik a Varga Tamás alapítvány és módszertani központ, alapítottak Varga Tamás díjat is, s jövőre rendezik meg az immár 25. Varga Tamás matematikai versenyt,

*

Egyik öccse, az 1996-ban elhunyt **Vargha Balázs** neves irodalomtörténész volt, aki először a debreceni egyetemen teológusnak tanult, majd bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Ezt követően Kunszentmiklóson, majd Szegeden dolgozott, azután Budapestre került, 1958-ban lett a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos munkatársa, 1977-től pedig az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársaként működött (1984-es nyugdíjazásáig), emellett ugyanezekben az években a „Budapest” című folyóirat egyik szerkesztője, h. főszerkesztője, majd főszerkesztője volt. 1984-től a Kortárs rovatvezetője, 1988–92-ben az ÉS munkatársa.

Károli Gáspár, Csokonai Vitéz Mihály, Földi János, Fazekas Mihály, Katona József, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Verseghy Ferenc, Arany János, Kosztolányi Dezső, és mások művei hiteles szövegének sajtó alá rendezője és életművük elismert kutatója és népszerűsítője volt.

A „Fabula” című közkezdvelt televíziós műsorban mondta 1969-ben: „Sok meglepetést tartogat a Fabula könyvtára, amelyet nektek állítottam össze. (Köztük) regények, amelyeken sírtam, nevettem, Ugye Ti is éreztétek már, hogy a regény olvasása olyan, mintha mozit néznétek? Jár a szemetek a sorokon, s közben valahol benn pereg a film...”

Egyik tisztelője írta róla: „A szótárakat, kézikönyveket, lexikális adattárakat különösen preferálta, szerette. A »homo ludens« Balázs nagy-nagy élvezetet lelt abban, hogy szócikkek, referenciák, tudományterületek határait

oda-vissza átszelve ezeket az alapkönyveket forgattatta felnőttel, gyerekekkel. Versritmust kopogott ki, vagy megénekelte a »népet«, színek, formák, számjátékok, rímjátékok pazar világába vonta alkalmi hallgatóit.”

Köteteiben is szívesen játszott ifjú olvasóival: „Játékoskönyv” (1953), „Társasjátékok könyve” (1955), „Játékkoktél” (1967, 1972), „Játsszunk a szóval!” (1972), „Szeretnél játszani?” (1984), „Jelek – jelképek – jellemekek” (1984), „Arany János játéka” (1994). És ide sorolható a „Nyelv, zene, matematika” című kötet, valamint a sokak által kedvelt „Irodalmi városképek” is.

Vargha Balázs tanár volt, szinte az élet minden helyzetében különleges pedagógiai tehetség. Elsősorban a játékos, kreatív gyermeknevelés szellemét képviselte, ami nála is egyfajta Karácsony Sándor-i indíttatásra utal.

Rendkívül gazdag irodalmi munkásságát igazolja, hogy publikációinak csak a jegyzéke 31 sűrűn gépelt oldalt tesz ki. A rendszerváltozásnak köszönhetően 1991-ben az „Arany koszorúval díszített csillagrend” kitüntetésben részesült.

*

Háromjuk közül a legfiatalabb a Kossuth-díjassá lett, 2002-ben elhunyt **Varga Domokos** író, szerkesztő, hét gyermek édesapja. Felesége neves csillagásztörténész volt az Akadémia Csillagvizsgáló Intézetében. Első hat gyermekükről szól a „Kutyafülűek” című mindnyájunk által ismert munkája.

Domokos kataszteri mérnök lett, majd újságíró volt 1949-től a Magyar Rádiónál. Az 1953. júniusi politikai fordulat után Nagy Imre reformtörekvéseinek támogatója volt. A forradalom alatt rádióműsorokat készített. 1956. november 12-én „Forradalmi Ifjúság” aláírással szovjetellenes röplapot készített. 1957. január 20-án letartóztatták, majd a Legfelsőbb Bíróság 2 év börtönbüntetésre ítélte. 1958-ban szabadult.

Ezt követően erdőmérnökként, majd szépíróként működött. „Tanár szerettem volna lenni, de rossz tanár lettem volna, a tanterv ellen folyton lázadó, a szabadon szárnyaló gyermekkíváncsiságnak könnyen engedő, elkalandozó. Ezért jobb is tán, hogy könyvekkel nyitogatom a gyerekek eszét, szemét, s így élem ki a belém rekedt pedagógiai ambíciókat.”

Sok-sok ünnepet adott olvasóinak a könyveivel. A saját ifjúságáról szóló önvallomásával, a „Kamaszkróniká”-val ugyanúgy, mint a „Kölyökkóstolató”-val, a „Tisztelt családom”-mal és szociografikus regényével, a „Fiúkfalvá”-val. Mindig visszatért gyermekkorához, amelyet az „Édesanyám sok szép szava” kötete is igazol.

Nagyszámú ifjúsági könyv írása fűződik a nevéhez, köztük említjük a „Képes történelem” sorozat több kötetét, közülük kettőt Vekerdi Lászlóval együtt írt. Kiváló életrajzi kötetet írt Herman Ottóról, egy másikat pedig az ország vízrajzi munkálatairól „Vizek könyve” címmel, s ide sorolható az „Erdőkerülőben” és az „Aranyhomok” is. Több munkájában bemutatta a finn–magyar kapcsolatok múltját, valamint a magyar történelem századait „Magyarország virágzása és romlása”, „A magyaroktól Mohácsig” és az „Emlékezzünk eleinkről” címmel. Külön kötetben hozta közelebb hozzánk egykori szülőföldjét, a Kiskunságot.

Egyik tisztelője így emlékezett rá: „Sugárzó személyiségében és szépirodalmi munkáiban mindig együtt van a szerző gazdag történelem-, irodalom- és magyarságismerete. Tudása nemcsak a nagyobb összefüggések megértéséhez segítette olvasóit, szociográfiai az adott korszak olyan felfedező erejű mélyfúrásai, amelyek nélkül társadalmunk önismerete sokkal szegényesebb volna.”

Ő alapította a Kárpát-medencei irodalmi társaságok szövetségét. Nevét Kunszentmiklóson általános iskola és alapfokú művészeti iskola, valamint művelődési központ viseli.

*

Tisztelt Ünnepi Hallgatóság!

A Varga-testvérek édesanyjuk sok szép szavát igyekeztek megörökíteni életművükben, játékaikban. **Tamás** arra kért bennünket, hogy játsszunk matematikát, **Balázs** arra, hogy játsszunk a szóval, **Domokos** pedig arra figyelmeztetett, hogy nem születünk szülőnek, de a szülői lét megtanulható.

Sokan rájöttek arra, hogy érdemes afféle Varga-féle jó könyvekkel nyitogatni a gyerekek eszét és szemét – matematikában, irodalomban és történelemben egyaránt. Aki pedig ezt még nem tette meg, az mától próbálja meg megfogadni az immár Magyar Örökség Díjas Vargák több ezer oldalon át követhető atyai jótanácsait.

Dr. Gazda István
tudománytörténész